



The University of Tehran Press

Presenting a Conceptual Model of the Resilience of Social-Ecological Systems of Qashqai Tribe

Mohammad Reza Sayadi^{1*} | Mahin Fouladi Doqozlu² | Leila Avazpour³

1. Corresponding Author, Department of Reclamation of Arid and Mountainous Regions, Faculty of Natural Resources, University of Tehran, Karaj, Iran. E-mail: mohammadreza991376@gmail.com
2. Department of Rangeland, Faculty of Natural Resources and Marine Sciences, Tarbiat Modares University, Noor, Mazandaran, Iran. E-mail: m.fouladi.222p@gmail.com
3. Assistant Professor, Department of Natural Resources Policy, Faculty of Natural Resources, University of Tehran, Karaj, Iran. E-mail: leila.avazpour@ut.ac.ir

ARTICLE INFO

Article type:
Research Article

Article History:

Received September 09, 2024
Revised September 11, 2024
Accepted September 15, 2024
Published online 22 September 2024

Keywords:

Empowerment,
Nomads,
Social solidarity sustainable
development.

ABSTRACT

The resilience of the socio-ecological systems of the Qashqai tribe in Abadeh helps to maintain the stability and flexibility of these communities against environmental and social changes. The present study investigates the resilience of the socio-ecological systems of the Qashqai tribe in Abadeh city, using qualitative and theoretical methods. Foundation data provides a conceptual model to better understand this resilience. This research was conducted by in-depth interviews with experts using the snowball method, and data saturation was reached after 15 interviews. The research results show that the causal factors are the provision of needed resources through social participation and solidarity, services and supports, and natural resource management. Environmental or contextual factors also include infrastructure and resources, adaptation, cooperation and awareness raising, emergency laws and regulations, and health management and environmental protection. Intervening factors also include vulnerability and social changes, economic changes and resources, environmental changes and natural disasters, policy and resource management, and migration and displacement. Effective strategies to increase resilience include market support and development, community empowerment and solidarity, natural disaster management training, resource planning and management, sustainable and comprehensive development, and control and monitoring. Finally, the consequences of these strategies include resilience and adaptability, sustainability and resource management, and improving the quality of life. These results show that the resilience of socio-ecological systems depends on their ability to face climate and social changes. Also, effective strategies for the sustainable management of natural resources and improving the quality of life of nomadic communities have been identified.

Cite this article: Sayadi, M. R.; Fouladi Doqozlu, M. & Avazpour, L. (2024). Presenting a Conceptual Model of the Resilience of Social-Ecological Systems of Qashqai Tribe. *Natural Resources Governance*. 1 (2), 135-150. DOI: <http://doi.org/10.22059/jnrg.2024.382117.1016>



© Mohammad Reza Sayadi, Mahin Fouladi Doqozlu, Leila Avazpour.

Publisher: The University of Tehran Press.

DOI: <http://doi.org/10.22059/jnrg.2024.382117.1016>



ارائه مدل مفهومی تاب‌آوری نظام‌های اجتماعی - اکولوژیک ایل قشقایی در شهرستان آباده

محمد رضا صیادی^{۱*} | مهین فولادی دوقزلو^۲ | لیلا عوض پور^۳

۱. نویسنده مسئول، گروه احیا مناطق خشک و کوهستانی، دانشکده منابع طبیعی، دانشگاه تهران، کرج، ایران. رایانامه: mohammadreza991376@gmail.com
۲. گروه مرتعداری، دانشکده منابع طبیعی و علوم دریایی، دانشگاه تربیت مدرس، نور، ایران. رایانامه: m.fooladi.222p@gmail.com
۳. گروه سیاست‌گذاری منابع طبیعی، دانشکده منابع طبیعی، دانشگاه تهران، کرج، ایران. رایانامه: leila.avazpour@ut.ac.ir

اطلاعات مقاله

چکیده

نوع مقاله:

پژوهشی

تاریخ‌های مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۶/۱۹

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۶/۲۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۶/۲۵

تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۰۷/۰۱

کلیدواژه:

توانمندسازی،

توسعه پایدار،

عشایر،

همبستگی اجتماعی.

تاب‌آوری نظام‌های اجتماعی - اکولوژیک ایل قشقایی در آباده، به حفظ پایداری و انعطاف‌پذیری این جوامع بومی در برابر تغییرات محیطی و اجتماعی کمک می‌کند. پژوهش حاضر به بررسی تاب‌آوری نظام‌های اجتماعی - اکولوژیک ایل قشقایی در شهرستان آباده می‌پردازد و با استفاده از روش کیفی و نظریه داده‌بنیاد، مدلی مفهومی برای درک بهتر این تاب‌آوری ارائه می‌دهد. این تحقیق با مصاحبه‌های عمیق با خبرگان و صاحب‌نظران به روش گلوله برفی انجام گرفت و پس از ۱۵ مصاحبه به اشباع داده‌ها رسید. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که عوامل علی، تأمین منابع لازم از طریق مشارکت و همبستگی اجتماعی، خدمات و حمایت‌ها و مدیریت منابع طبیعی است. عوامل محیطی یا زمینه‌ای نیز شامل زیرساخت‌ها و منابع، انطباق و سازگاری، همکاری و ارتقای آگاهی، قوانین و مقررات اضطراری و مدیریت سلامت و حفاظت از محیط زیست است. عوامل مداخله‌گر نیز شامل آسیب‌پذیری و تغییرات اجتماعی، تغییرات اقتصادی و منابع، تغییرات محیطی و مخاطرات طبیعی، سیاست‌گذاری و مدیریت منابع و مهاجرت و جابه‌جایی است. راهبردهای مؤثر برای افزایش تاب‌آوری نیز شامل حمایت و توسعه بازار، توانمندسازی و همبستگی جامعه، آموزش مدیریت مخاطرات طبیعی، برنامه‌ریزی و مدیریت منابع، توسعه پایدار و جامع و کنترل و پایش است. در نهایت، پیامدهای این راهبردها شامل تاب‌آوری و سازگاری، پایداری و مدیریت منابع و ارتقای کیفیت زندگی است. این نتایج نشان می‌دهد که تاب‌آوری نظام‌های اجتماعی - اکولوژیک به توانایی آنها در مواجهه با تغییرات اقلیمی و اجتماعی بستگی دارد. همچنین، راهبردهای مؤثری برای مدیریت پایدار منابع طبیعی و بهبود کیفیت زندگی جوامع عشایری شناسایی شده است.

استناد: صیادی، محمد رضا؛ فولادی دوقزلو، مهین و عوض پور، لیلا (۱۴۰۳). ارائه مدل مفهومی تاب‌آوری نظام‌های اجتماعی - اکولوژیک ایل قشقایی در شهرستان آباده. نشریه حکمرانی منابع طبیعی، ۱ (۲) ۱۳۵-۱۵۰.

DOI: <http://doi.org/10.22059/jnrg.2024.382117.1016>

© محمد رضا صیادی، مهین فولادی دوقزلو، لیلا عوض پور | ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران.

DOI: <http://doi.org/10.22059/jnrg.2024.382117.1016>



۱. مقدمه

نظام اجتماعی-اکولوژیک^۱ چارچوبی نظری و عملی برای درک و تحلیل تعاملات میان انسان و محیط زیست تعریف می‌شود. این نظام به بررسی چگونگی تأثیرگذاری و تأثیرپذیری جوامع انسانی و اکوسیستم‌ها می‌پردازد و در پی ایجاد تعادل و پایداری در این روابط است (Leyva Ollivier et al., 2024). این تعاملات پیچیده سبب شکل‌گیری دینامیک‌های خاصی در این نظام‌ها می‌شود که درک آنها برای مدیریت پایدار و بهینه منابع و بهبود کیفیت زندگی جوامع ضروری است (Everard, 2020). شناخت این نظام‌ها می‌تواند به ما کمک کند تا به چالش‌های محیطی و اجتماعی به‌طور مؤثرتری پاسخ دهیم و به توسعه پایدار نزدیک‌تر شویم.

این نظام‌ها به‌شدت به هم مرتبط هستند و فعالیت‌های انسانی و فرایندهای طبیعی بر یکدیگر به روش‌های پیچیده تأثیر می‌گذارند. اقدامات ناپایدار در هر منطقه ممکن است تأثیرات آبخاری در کل نظام داشته باشد و به‌طور بالقوه سبب تخریب محیط زیست، کاهش منابع و تحولات اجتماعی شود. پایداری به حفظ تعادل ظریف و انعطاف‌پذیری این نظام‌های بهم‌پیوسته کمک می‌کند (Ostrom, 2009; Leach et al., 2018) و اغلب شامل استفاده از منابع مشترک مانند جنگل‌ها، شیلات و منابع آب می‌شود. بدون مدیریت پایدار، این منابع در برابر بهره‌برداری بیش از حد و کاهش آسیب‌پذیرند که ممکن است عواقب شدیدی برای جوامع وابسته به آنها داشته باشد. اصول پایداری دسترسی عادلانه و سرپرستی مسئولانه این منابع مشترک را ترویج می‌کند (Huggins et al., 2023; Horcea-Milcu et al., 2020).

رفاه و شکوفایی درازمدت جوامع بشری به‌طور جدایی‌ناپذیری با سلامت و انعطاف‌پذیری محیط طبیعی مرتبط است. شیوه‌های پایدار کمک می‌کند که اطمینان حاصل شود نظام‌های اکولوژیکی اجتماعی می‌توانند به ارائه خدمات ضروری اکوسیستم مانند تولید غذا، تصفیه آب و تنظیم آب‌وهوا برای نسل‌های کنونی و آینده ادامه دهند (Botequilha-Leitão et al., 2020; Paz et al., 2020).

نظام‌های اجتماعی اکولوژیکی برای دستیابی به پایداری نیازمند تاب‌آوری هستند. تاب‌آوری، توانایی این نظام‌ها در مواجهه با تغییرات و چالش‌ها، از جمله تغییرات اقلیمی، بحران‌های اقتصادی و اجتماعی و دیگر فشارهای محیطی است. تاب‌آوری به درک و مدیریت ارتباط متقابل انسان و پویایی اکولوژیکی برای تقویت سازگاری و پایداری در مواجهه با تغییر اشاره دارد (Clement et al., 2024).

نظام‌های اجتماعی-اکولوژیکی ایل قشقایی به‌عنوان نمونه‌ای برجسته در زمینه تاب‌آوری، اهمیت ویژه‌ای در مطالعات اجتماعی و اکولوژیکی دارند. این نظام‌ها به‌دلیل تعامل پیچیده میان عوامل اجتماعی، اقتصادی و محیطی، قابلیت‌های منحصربه‌فردی برای سازگاری و پاسخ به تغییرات و چالش‌های محیطی دارند.

ایل قشقایی از بزرگ‌ترین و مهم‌ترین ایل‌های ایران است که اغلب در مناطق کوهستانی و دشت‌های استان فارس سکونت دارد. این ایل دارای نظام‌های اجتماعی-اکولوژیکی پیچیده‌ای است که براساس تعاملات فرهنگی، اقتصادی و زیست‌محیطی شکل گرفته است. این نظام‌ها شامل ساختارهای اجتماعی مبتنی بر خانواده و قبیله، نظام‌های معیشتی وابسته به دامداری و کشاورزی و همچنین ارتباطات نزدیک با منابع طبیعی مانند مراتع و آب‌هاست. قشقایی‌ها به‌دلیل زندگی نیمه‌کوچ‌نشینی، به‌طور مداوم در جست‌وجوی منابع طبیعی مناسب برای دام‌های خود هستند و این موضوع، سبب ایجاد تعادل دینامیک بین نیازهای انسانی و ظرفیت‌های اکولوژیکی محیط زیست می‌شود. همچنین فرهنگ و آداب و رسوم خاص این ایل، به حفظ و انتقال دانش سنتی در زمینه مدیریت منابع طبیعی کمک می‌کند و به پایداری نظام‌های اجتماعی-اکولوژیکی آنها می‌انجامد (آقایی، ۲۰۱۶؛ ناصری و یزدان پناه، ۲۰۲۱).

تاکنون در زمینه تاب‌آوری نظام‌های اجتماعی-اکولوژیکی، پژوهش‌های داخلی و خارجی متعددی انجام گرفته است. در پژوهش‌های داخلی، یزدانی و همکاران، ۲۰۲۲ با هدف ارزیابی تاب‌آوری نظام اجتماعی-اکولوژیکی در برابر کاهش آب در دسترس در روستای هرچگان پژوهشی انجام دادند. برای گردآوری اطلاعات از پرسشنامه محقق‌ساخته، مصاحبه و فیش‌برداری متناسب با شرایط اجتماعی و اقتصادی جامعه محلی هرچگان و شرایط اکولوژیکی آن استفاده شد. نتایج ارزیابی نشان داد که مناسب‌ترین راهبردها برای مدیریت تاب‌آور شامل حفظ و تقویت عملکرد اکوسیستم، حفظ ساختار و ماهیت روستایی، تکمیل نظام

آبیاری و تقویت یادگیری اجتماعی ساکنان است. همچنین در پژوهشی دیگر توسط مهرابی و همکاران، ۲۰۲۲ جایگاه تاب‌آوری در مواجهه با مخاطرات محیطی در نظام حکمرانی این استان بررسی شد. در این پژوهش از روش تحلیل سلسله‌مراتبی برای ارزیابی تاب‌آوری نظام‌های اجتماعی- اکولوژیک استان چهارمحال و بختیاری در برابر تغییرات اقلیمی، خشکسالی و فرسایش خاک استفاده شد که نتایج آن نشان داد تغییرات اقلیمی، خشکسالی و فرسایش خاک به ترتیب در رتبه‌های اول تا سوم قرار دارند. همچنین در پژوهش‌های خارجی مارینی گوویگلی^۱ و همکاران، ۲۰۲۴ انعطاف‌پذیری مکانی و زمانی را در نظام‌های اجتماعی-اکولوژیک در جنگل‌های ایپروس یونان بررسی کردند. با استفاده از تحلیل حلقه‌های سالانه درختان در پنج جنگل مقدس در ایپروس، پویایی‌های مکانی و زمانی تاب‌آوری در یک نظام اجتماعی-اکولوژیک بررسی شد که نشان داد فعالیت‌های انسانی و رویدادهای اختلال تاریخی بر استقرار درختان تأثیر داشته و نقش مؤلفه اجتماعی در تعیین محدوده مکانی فاز بهبود فعلی جنگل‌ها و تاب‌آوری کلی نظام مؤثر بوده است. در پژوهشی دیگر کاتاکوجوالا^۲ و همکاران، ۲۰۲۳ به بررسی تأثیر اقتصاد چرخشی در ایجاد تاب‌آوری در نظام‌های اجتماعی- اکولوژیک از منظر اکولونومیک پرداختند. آنها در این پژوهش مدل اقتصاد چرخشی^۳ را به‌منزله جایگزینی برای مدل خطی اقتصادهای کنونی بررسی کردند. نتایج نشان داد که اقتصاد چرخشی با طراحی هدفمند، بازسازی و مدل اقتصادی تجدیدپذیر، تأثیرات منفی بر محیط زیست را کاهش و تاب‌آوری اجتماعی- اکولوژیک را افزایش می‌دهد.

با وجود این تحقیقات، شکاف پژوهشی بزرگی در زمینه ارائه یک مدل مفهومی جامع برای تاب‌آوری نظام‌های اجتماعی- اکولوژیک ایل قشقایی وجود دارد. بیشتر پژوهش‌های موجود به‌صورت جزئی و در زمینه‌های خاص به بررسی تاب‌آوری پرداخته‌اند و کمتر به یکپارچگی و ارتباط بین این عوامل در قالب یک مدل مفهومی پرداخته شده است. این تحقیق قصد دارد با ارائه یک مدل مفهومی، این شکاف را پر کند و به درک بهتری از تاب‌آوری نظام‌های اجتماعی- اکولوژیک ایل قشقایی دست یابد. شهرستان آباد از مناطق مهم استان فارس است با جمعیت چشمگیری از عشایر قشقایی است که نقش مهمی در فرهنگ و اقتصاد منطقه دارند.

نظام‌های اجتماعی- اکولوژیک عشایر قشقایی در شهرستان آباد، همانند دیگر جوامع عشایری، در معرض تنش‌ها و شوک‌های محیطی و اجتماعی مختلف قرار دارند. توانایی این نظام‌ها در مقابله با این تهدیدها و بازگشت به وضعیت پایدار، به‌عنوان تاب‌آوری آنها شناخته می‌شود. شناخت عوامل مؤثر بر تاب‌آوری این نظام‌ها و ارائه مدل مفهومی آن، می‌تواند به درک بهتر چگونگی سازگاری و پایداری جوامع عشایری کمک کند.

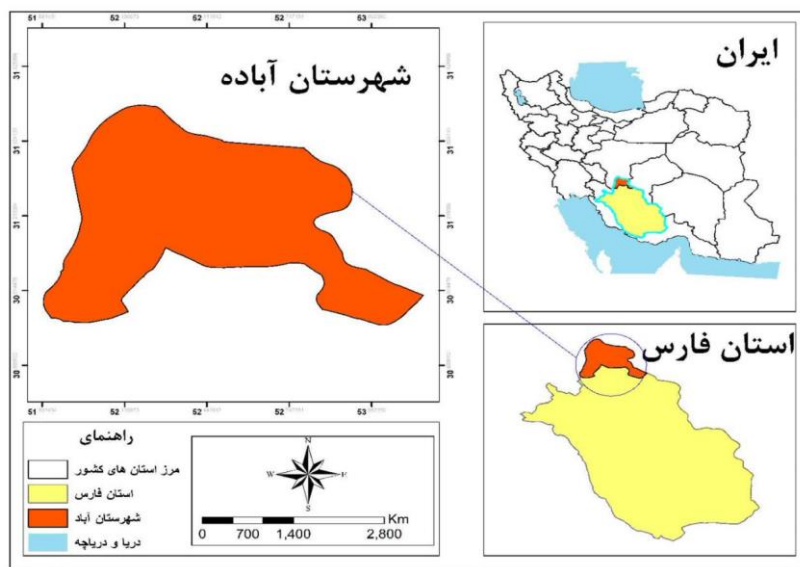
در این زمینه، پژوهش حاضر با استفاده از رویکرد کیفی و مبتنی بر نظریه داده‌بنیاد اشتراوس و کوربین، در پی معرفی مدل مفهومی تاب‌آوری نظام‌های اجتماعی- اکولوژیک عشایر قشقایی شهرستان آباد است. این مدل براساس مصاحبه‌های عمیق با عشایر و تجزیه و تحلیل داده‌ها طبق مراحل کدگذاری باز، محوری و گزینشی ارائه خواهد شد. نتایج این پژوهش می‌تواند به درک بهتر چگونگی تاب‌آوری این نظام‌ها و ارائه راهکارهایی برای افزایش پایداری آنها کمک کند.

۲. روش‌شناسی

۲-۱. منطقه پژوهش

شهرستان آباد در جنوب استان فارس واقع شده و از شمال به شهرستان سپیدان، از شرق به شهرستان نی‌ریز، از جنوب به شهرستان داراب و از غرب به شهرستان ارسنجان محدود می‌شود. این شهرستان در طول جغرافیایی ۵۳ درجه و ۴۰ دقیقه تا ۵۴ درجه و ۵۰ دقیقه شرقی و عرض جغرافیایی ۳۰ درجه و ۱۰ دقیقه تا ۳۱ درجه و ۱۰ دقیقه شمالی قرار دارد. مساحت شهرستان آباد ۳۸۰۰ کیلومتر مربع است. براساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۵، جمعیت شهرستان آباد ۸۹۵۷۲ نفر است که از این تعداد ۴۶۱۹۸ نفر مرد و ۴۳۳۷۴ نفر زن هستند (وارثی و صداقت کیش، ۲۰۲۴).

1. Marini Govigli
2. Katakojwala
3. Circular Economy



شکل ۱. موقعیت جغرافیایی منطقه پژوهش

شهرستان آباده، واقع در استان فارس، دارای ویژگی‌های جغرافیایی و اکولوژیکی خاصی است که آن را به منطقه‌ای مناسب برای بررسی نظام‌های اجتماعی اکولوژیک عشایر قشقایی تبدیل کرده است. این شهرستان با تنوع زیستی و منابع طبیعی غنی، محیط مناسبی برای زندگی و فعالیت‌های اقتصادی عشایر شناخته می‌شود. آباده در منطقه‌ای کوهستانی و نیمه‌خشک قرار دارد که تحت تأثیر آب‌وهوای مدیترانه‌ای قرار گرفته است. بارش‌ها در این منطقه به‌طور معمول در پاییز و بهار رخ می‌دهد و تابستان‌ها گرم و خشک است. این اقلیم شرایط مناسبی برای پرورش دام و کشاورزی فراهم می‌آورد که از جمله فعالیت‌های اصلی عشایر قشقایی به‌شمار می‌رود. منابع آبی شهرستان آباده شامل چشمه‌ها و رودخانه‌های فصلی است که به تأمین آب مورد نیاز دام‌ها و کشاورزی کمک می‌کند. همچنین مراتع وسیع و متنوع منطقه، بستر مناسبی برای چرای دام‌ها فراهم می‌آورد. تنوع گیاهی و جانوری در این شهرستان به حفظ تعادل اکولوژیکی و تأمین معیشت عشایر کمک می‌کند. عشایر قشقایی با سبک زندگی سنتی و وابستگی به منابع طبیعی، نقش مهمی در فرهنگ و اقتصاد شهرستان آباده دارند. این گروه‌ها به دامداری و کشاورزی مشغول‌اند و با استفاده از منابع طبیعی موجود، به تأمین نیازهای خود می‌پردازند. همچنین ارتباطات اجتماعی و فرهنگی قوی بین این عشایر، به تقویت نظام‌های اجتماعی اکولوژیک منطقه کمک می‌کند. شهرستان آباده با ویژگی‌های جغرافیایی، اقلیمی و فرهنگی خاص خود، منطقه‌ای مهم برای بررسی نظام‌های اجتماعی اکولوژیک عشایر قشقایی محسوب می‌شود. این منطقه هم به‌دلیل منابع طبیعی غنی و هم فرهنگ غنی و تعاملات اجتماعی بین عشایر اهمیت ویژه‌ای دارد.

۲-۲. مطالعات اکتشافی و تدوین سؤال‌های مصاحبه

در بخش پژوهش‌های اکتشافی و تدوین سؤال‌های مصاحبه برای معرفی مدل مفهومی تاب‌آوری نظام‌های اجتماعی-اکولوژیک ایل قشقایی در شهرستان آباده، ابتدا ابعاد مختلف تاب‌آوری بررسی شد. به‌منظور دستیابی به درک عمیق‌تری از تجارب و نظر افراد محلی، از روش مصاحبه نیمه‌ساختاریافته استفاده شد. سؤال‌های مصاحبه به‌گونه‌ای طراحی شدند که به کشف ابعاد مختلف تاب‌آوری اجتماعی و اکولوژیک از جمله عوامل علی، زمینه‌ای، مداخله‌گر، راهبردها و پیامدها کمک کنند. برای اطمینان از کیفیت سؤال‌ها، از نظرهای خبرگان و ذی‌نفعان محلی استفاده شده و سؤال‌ها براساس بازخوردهای دریافتی اصلاح شد. این رویکرد به پژوهشگران امکان می‌دهد که با دقت بیشتری به ابعاد تاب‌آوری بپردازند و مدل مفهومی مناسبی برای نظام‌های اجتماعی-اکولوژیک ایل قشقایی ارائه دهند.

۲-۳. انتخاب مشارکت‌کنندگان

در این پژوهش، می‌توان از روش نمونه‌گیری گلوله برفی برای انتخاب خبرگان استفاده کرد (صاحب‌نظر و همکاران، ۲۰۲۳). در این راستا معیارهای انتخاب خبرگان عبارت بودند از:

- داشتن دست‌کم پنج سال سابقه کار مرتبط با موضوع پژوهش؛
- آشنایی با مفاهیم تاب‌آوری و نظام‌های اجتماعی-اکولوژیک؛
- آشنایی با زندگی عشایری و فرهنگ ایل قشقایی؛
- تمایل به مشارکت در پژوهش و ارائه اطلاعات.

ابتدا با چند خبره کلیدی که دارای تجربه و تخصص مرتبط بودند، مصاحبه شد. سپس از این افراد خواسته شد افراد واجد شرایط دیگری را معرفی کنند. این فرایند تا زمان اشباع نظری ادامه یافت. طی پژوهش در مجموع با ۱۵ خبره مصاحبه انجام گرفت.

۲-۴. گردآوری داده‌ها

برای گردآوری داده‌ها، مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با مشارکت‌کنندگان انجام گرفت (Henriksen et al., 2022). این مصاحبه‌ها به‌طور کامل ضبط و سپس متن آنها پیاده شد. محققان براساس این فرایند به تجزیه و تحلیل عمیق‌تری از تجارب و نظرهای مشارکت‌کنندگان دست می‌یابند و الگوهای موجود را شناسایی می‌کنند. این روش همچنین به ایجاد یک پایگاه داده غنی برای تحلیل‌های بعدی کمک می‌کند.

۲-۵. تجزیه و تحلیل داده‌ها

در تحقیق کیفی مبتنی بر نظریه داده‌بنیاد، مراحل کدگذاری به سه بخش اصلی تقسیم می‌شود: کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی. در کدگذاری باز، هدف شناسایی مفاهیم و مقوله‌های اولیه از داده‌های جمع‌آوری شده است (Rahaman et al., 2024). این مرحله شامل خواندن دقیق داده‌ها، یادداشت‌برداری از نکته‌های کلیدی و تخصیص کدهای منحصر به فرد به هر مفهوم است. این فرایند به پژوهشگر کمک می‌کند تا الگوها و مفاهیم اولیه را شناسایی کند و پایه‌ای برای مراحل بعدی تحلیل فراهم آورد. در مرحله کدگذاری محوری، پژوهشگر به بررسی روابط بین مقوله‌ها و زیرمقوله‌ها می‌پردازد. این مرحله شامل شناسایی وابستگی‌ها و ارتباطات میان مقوله‌ها و ترسیم نقشه مفهومی است. با ایجاد نقشه‌های مفهومی، پژوهشگر می‌تواند مقوله‌های محوری را شناسایی کند و آنها را در مرکز توجه قرار دهد که این امر به درک عمیق‌تری از ساختار داده‌ها و ارتباطات آنها منجر می‌شود. در نهایت، کدگذاری انتخابی به انتخاب مقوله‌های محوری و تحلیل عمیق‌تر آنها می‌پردازد. در این مرحله، پژوهشگر یک یا چند مقوله را به‌عنوان هسته اصلی تحقیق انتخاب می‌کند و به بررسی ارتباطات آنها با مقوله‌های دیگر می‌پردازد (Kurtaslan & Güleken, 2024). نتایج این مرحله اغلب به‌صورت یک مدل مفهومی یا نظریه‌ای ارائه می‌شود که می‌تواند تاب‌آوری نظام‌های اجتماعی-اکولوژیک را توضیح دهد. این فرایند هم به تحلیل داده‌ها کمک می‌کند و هم به تولید سؤال‌های جدید و توسعه تحقیقات آینده منجر می‌شود.

۲-۶. روایی و پایایی

برای بررسی روایی مدل مفهومی تاب‌آوری نظام‌های اجتماعی-اکولوژیک ایل قشقایی در شهرستان آباده، از نظر خبرگان و متخصصان در زمینه‌های مرتبط با جامعه‌شناسی، بوم‌شناسی، مدیریت منابع طبیعی و توسعه روستایی استفاده شد. این افراد به‌صورت هدفمند انتخاب شدند و در جلسات متعدد، مدل ارائه‌شده را از نظر انطباق بر واقعیت‌های موجود، جامعیت و سازگاری درونی ارزیابی کردند. پس از اعمال اصلاحات پیشنهادی خبرگان، مدل نهایی به تأیید آنان رسید که نشان‌دهنده روایی محتوایی و صوری مدل است. همچنین برای ارزیابی پایایی مدل، از روش آزمون-بازآزمون استفاده شد. بدین ترتیب که مدل در دو مقطع زمانی متفاوت در اختیار گروه نمونه قرار گرفت و میزان همبستگی نتایج محاسبه شد. ضریب همبستگی بالای ۰/۸ به‌دست‌آمده، حاکی از پایایی زیاد مدل است.

۲-۷. معرفی مدل مفهومی

مدل مفهومی براساس رویکرد اشتراوس و کوربین به بررسی و تحلیل داده‌ها می‌پردازد و شامل مقوله‌های اصلی و روابط بین آنهاست. در این مدل، عوامل علی، زمینه‌ای، مداخله‌گر، راهبردها و پیامدها به‌طور متقابل بر یکدیگر و بر پدیدهٔ محوری تأثیر می‌گذارند. برای مثال، شرایط علی^۱ ممکن است شامل عواملی باشد که موجب بروز پدیدهٔ اصلی می‌شود، درحالی که عوامل زمینه‌ای^۲ به شرایط محیطی و اجتماعی اشاره دارند که بر این پدیده تأثیر می‌گذارند. مداخله‌گرها^۳ تسهیل‌کننده یا مانع هستند و راهبردها^۴ به اقداماتی اشاره دارند که برای مدیریت یا بهبود وضعیت موجود اتخاذ می‌شوند. در نهایت، پیامدها^۵ نتایج و اثرهای ناشی از تعامل این عوامل را نشان می‌دهند. این ساختار به درک چگونگی تاب‌آوری این نظام‌ها کمک می‌کند و می‌تواند به‌عنوان یک ابزار تحلیلی در تحقیقات کیفی استفاده شود (ابراهیمی و همکاران، ۲۰۲۴).

۳. یافته‌های پژوهش

با توجه به اینکه روش استفاده‌شده در پژوهش، کیفی و روش داده‌بنیاد و استفاده از رهیافت نظام‌منداست، ابزار گردآوری داده‌ها مصاحبه بوده است. محقق در این فصل همهٔ مصاحبه‌ها را براساس روش داده‌بنیاد و نظریهٔ اشتراوس و کوربین تحلیل و کدگذاری (باز، محوری و انتخابی) کرد و سپس براساس دسته‌بندی پنج‌گانهٔ اشتراوس و کوربین طبقه‌بندی انجام گرفت؛ سپس براساس یافته‌های به‌دست‌آمده به سؤال‌های پژوهش پاسخ داده شد.

۳-۱. یافته‌های توصیفی مشارکت‌کنندگان

مشارکت‌کنندگان در این تحقیق ۱۵ نفر بودند که از نظر جنسیت، سن و تحصیلات تنوع زیادی داشتند. ۸ نفر از آنان زن و ۷ نفر مرد بودند. از نظر تحصیلات، ۴ نفر دارای مدرک دکتری، ۵ نفر کارشناسی ارشد، ۴ نفر کارشناسی، ۳ نفر دیپلم و ۱ نفر زیر دیپلم بودند. از نظر دامنهٔ سنی ۴ نفر ۲۰ تا ۳۰ سال، ۵ نفر ۳۰ تا ۴۰ سال، ۴ نفر ۴۰ تا ۵۰ سال و ۲ نفر ۵۰ سال و بیشتر بودند. تنوع در سطح تحصیلات از زیر دیپلم تا دکتری نشان‌دهندهٔ تفاوت در زمینه‌های فکری و تجربی افراد است. بیشتر مشارکت‌کنندگان دارای تحصیلات عالی (کارشناسی ارشد و دکتری) هستند که می‌تواند به غنای اطلاعات و تحلیل‌های ارائه‌شده کمک کند.

۳-۲. تجزیه و تحلیل و نتیجه‌گیری

تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان می‌دهد که تاب‌آوری نظام‌های اجتماعی اکولوژیک ایل قشقایی تحت تأثیر عوامل فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی قرار دارد. سطح بالای تحصیلات در میان مشارکت‌کنندگان می‌تواند به بهبود تاب‌آوری آنها و افزایش توانایی مقابله با چالش‌های اکولوژیک کمک کند. همچنین تنوع سنی و جنسیتی نشان‌دهندهٔ دیدگاه‌های متنوع و نیازهای گوناگون جامعهٔ ایل قشقایی است که باید در برنامه‌ریزی‌های آینده مدنظر قرار گیرد.

۳-۳. تحلیل داده‌های گردآوری‌شده

خبرگان طی فرایند مصاحبه، در پاسخ به سؤال‌های مربوط به هر یک از ابعاد مدل پارادایمی به تشریح مؤلفه‌ها و ابعاد مؤثر بر زنجیرهٔ ارزش و تأمین گیاهان دارویی پرداختند.

ابتدا در مرحلهٔ کدگذاری باز از تحلیل مصاحبه‌ها، نظرها و دیدگاه‌های این افراد، کدهای اولیه استخراج شد. در مرحلهٔ بعد، کدهای مشترک و مورد تأکید همهٔ مصاحبه‌شوندگان به‌همراه کدهای بااهمیت از دید محقق به‌عنوان کدهای نهایی مشخص شد. در گام بعدی بر اساس کدگذاری محوری، آن دسته از کدهای استخراج‌شده در کدگذاری باز که به عقیدهٔ پژوهشگر به یک

1. Causal
2. Contextual
3. Intervening
4. Strategies
5. Consequences

موضوع یا مفهوم مشترک اشاره داشتند، تحت عنوانی انتزاعی تر، به عنوان کدهای محوری در نظر گرفته شدند. در نهایت براساس کدگذاری انتخابی، آن دسته از کدهای محوری استخراج شده که به عقیده پژوهشگر به یک موضوع یا مفهوم مشترک اشاره داشتند، تحت عنوانی انتزاعی تر، به عنوان کدهای انتخابی مشخص شدند.

در این پژوهش پس از پانزده مصاحبه، کد باز، کدمحوری و کد انتخابی استخراج و شناسایی شد. در بخش بعد کدها براساس عوامل پنج گانه نظریه اشتراوس و کوربین (رهیافت نظام مند) دسته بندی می شوند.

۳-۴. دسته بندی داده ها براساس عوامل پنج گانه نظریه اشتراوس و کوربین

۳-۴-۱. کدگذاری داده ها براساس عوامل علی

عوامل علی رویدادهایی است که موقعیت ها، مباحث و مسائل مرتبط با پدیده را خلق می کنند و تا حدی تشریح می کنند که چرا و چگونه افراد و گروه ها به این پدیده مبادرت می ورزند. منظور از عوامل علی، رویدادها یا اتفاقاتی است که بر این پدیده تأثیر می گذارند و سبب بروز آن می شوند (Kim & Kim, 2023).

توضیحات مصاحبه به شناسایی کد باز منجر شده است. برخی از کدها که از نظر معنا و مفهوم مشابه و نزدیک به هم بودند، با یکدیگر ادغام شدند و در نهایت دوازده کد محوری برای عوامل علی شناسایی شد. سپس براساس دسته بندی کدهای محوری، چهار کد انتخابی (تأمین منابع لازم، مشارکت و همبستگی اجتماعی، خدمات و حمایت ها و مدیریت منابع طبیعی) برای عوامل علی شناسایی شد. در جدول ۱ کدهای انتخابی عوامل علی مؤثر بر تاب آوری نظام های اجتماعی- اکولوژیک ایل قشقایی آورده شده است.

جدول ۱. کدهای انتخابی شناسایی شده مرتبط با شرایط علی

کدهای انتخابی	کدهای محوری
۱. تأمین منابع لازم	۱. تأمین منابع پایدار ۲. دسترسی به منابع آب ۳. تنوع منابع غذایی و درآمدی ۴. منابع انسانی پایدار
۲. مشارکت و همبستگی اجتماعی	۵. مشارکت جامعه محلی ۶. تقویت همبستگی اجتماعی ۷. برقراری عدالت اجتماعی
۳. خدمات و حمایت ها	۸. حمایت های مالی و اقتصادی ۹. دسترسی به خدمات بهداشتی و درمانی ۱۰. حمایت از مشاغل محلی و پروژه های محیط زیستی
۴. مدیریت منابع طبیعی	۱۱. استفاده بهینه از منابع طبیعی ۱۲. حفاظت از محیط زیست

۳-۴-۲. کدگذاری داده ها براساس عوامل زمینه ای

شرایط زمینه ای عوامل موقعیتی هستند که پدیده را احاطه می کنند و می توانند بر وقوع یا نحوه بروز آن تأثیر بگذارند. این شرایط زمینه ای را فراهم می کند که شرایط علی در برابر آن عمل می کند و راهبردها و اقدامات تحت آن، به اداره پدیده می پردازند (کوکبی سیوکی و همکاران، ۲۰۲۳؛ صاحب نظر و همکاران، ۲۰۲۳). توضیحات مصاحبه به شناسایی کد باز منتهی شد. برخی از کدها که از نظر معنا و مفهوم مشابه و نزدیک به هم بودند، با یکدیگر ادغام شدند و در نهایت، دوازده محور برای عوامل علی شناسایی شد. سپس براساس دسته بندی کدهای محوری، پنج کد انتخابی (زیرساخت ها و منابع، انطباق و سازگاری، همکاری و ارتقای آگاهی، قوانین و مقررات اضطراری و مدیریت سلامت و حفاظت از محیط زیست) برای عوامل علی شناسایی شد. در جدول ۲ کدهای انتخابی عوامل علی مؤثر بر تاب آوری نظام های اجتماعی- اکولوژیک ایل قشقایی آورده شده است.

جدول ۲. کدهای انتخابی شناسایی‌شده مرتبط با شرایط زمینه‌ای

کدهای انتخابی	کدهای محوری
۱. زیرساخت‌ها و منابع	۱. زیرساخت‌های مناسب ۲. مدیریت منابع طبیعی ۳. دانش و فناوری
۲. انطباق و سازگاری	۴. سازگاری با تغییرات ۵. دانش بومی و سنتی ۶. حفظ فرهنگ و سنت‌ها
۳. همکاری و ارتقای آگاهی	۷. مشارکت و همکاری ۸. آموزش و آگاه‌سازی
۴. قوانین و مقررات اضطراری	۹. قوانین و مقررات ۱۰. مدیریت بحران
۵. مدیریت سلامت و حفاظت از محیط زیست	۱۱. محیط زیست ۱۲. بهداشت و درمان

۳-۴-۳. کدگذاری داده‌ها براساس عوامل مداخله‌گر

عوامل مداخله‌گر، شرایط وسیع و عامی همچون فرهنگ، فضا و غیره است که به‌عنوان تسهیلگر یا محدودکننده راهبردها عمل می‌کند. این شرایط، اجرای راهبردها را تسهیل و تسریع کرده یا به‌عنوان یک مانع دچار تأخیر می‌کند (Kim & Kim, 2023). توضیحات مصاحبه به شناسایی کد انجامید. برخی از کدها که از نظر معنا و مفهوم مشابه و نزدیک به هم بودند، با یکدیگر ادغام شدند و در نهایت، نه محور برای عوامل علی شناسایی شد. سپس براساس دسته‌بندی کدهای محوری، پنج کد انتخابی (آسیب‌پذیری و تغییرات اجتماعی، تغییرات اقتصادی و منابع، تغییرات محیطی و مخاطرات طبیعی، سیاست‌گذاری و مدیریت منابع و مهاجرت و جابه‌جایی) برای عوامل علی شناسایی شد. در جدول ۳ کدهای انتخابی عوامل مداخله‌گر مؤثر بر تاب‌آوری نظام‌های اجتماعی-اکولوژیک ایل قشقایی آورده شده است.

جدول ۳. کدهای انتخابی شناسایی‌شده مرتبط با عوامل مداخله‌گر

کدهای انتخابی	کدهای محوری
۱. آسیب‌پذیری و تغییرات اجتماعی	۱. آسیب‌پذیری اجتماعی ۲. تغییرات فرهنگی و اجتماعی
۲. تغییرات اقتصادی و منابع	۳. تغییرات اقتصادی ۴. وضعیت محیط زیست و منابع طبیعی
۳. تغییرات محیطی و مخاطرات طبیعی	۵. ویژگی‌های جغرافیایی و مکانی ۶. تغییرات آب‌وهوایی و مخاطرات طبیعی
۴. سیاست‌گذاری و مدیریت منابع	۷. فرآیندهای تأمین و مدیریت منابع ۸. فرآیندهای تأمین و مدیریت منابع
۵. مهاجرت و جابه‌جایی	۹. مهاجرت و جابه‌جایی

۳-۴-۴. کدگذاری داده‌ها براساس راهبردها

راهبردها و اقدامات، طرح‌ها و کنش‌هایی هستند که به تاب‌آوری نظام‌های اجتماعی-اکولوژیک ایل قشقایی کمک می‌کند (Kim & Kim, 2023). توضیحات مصاحبه به شناسایی کد باز انجامید. برخی از کدها که از نظر معنا و مفهوم مشابه و نزدیک به هم بودند، با یکدیگر ادغام شدند و در نهایت، ۱۴ محور برای عوامل علی شناسایی شد. سپس براساس دسته‌بندی کدهای محوری، شش کد انتخابی (حمایت و توسعه بازار، توانمندسازی و همبستگی جامعه، آموزش مدیریت مخاطرات طبیعی، برنامه‌ریزی و مدیریت منابع، توسعه پایدار و جامع و کنترل و پایش) برای عوامل علی شناسایی شد. در جدول ۴ کدهای انتخابی راهبردهای مؤثر بر تاب‌آوری نظام‌های اجتماعی-اکولوژیک ایل قشقایی آورده شده است.

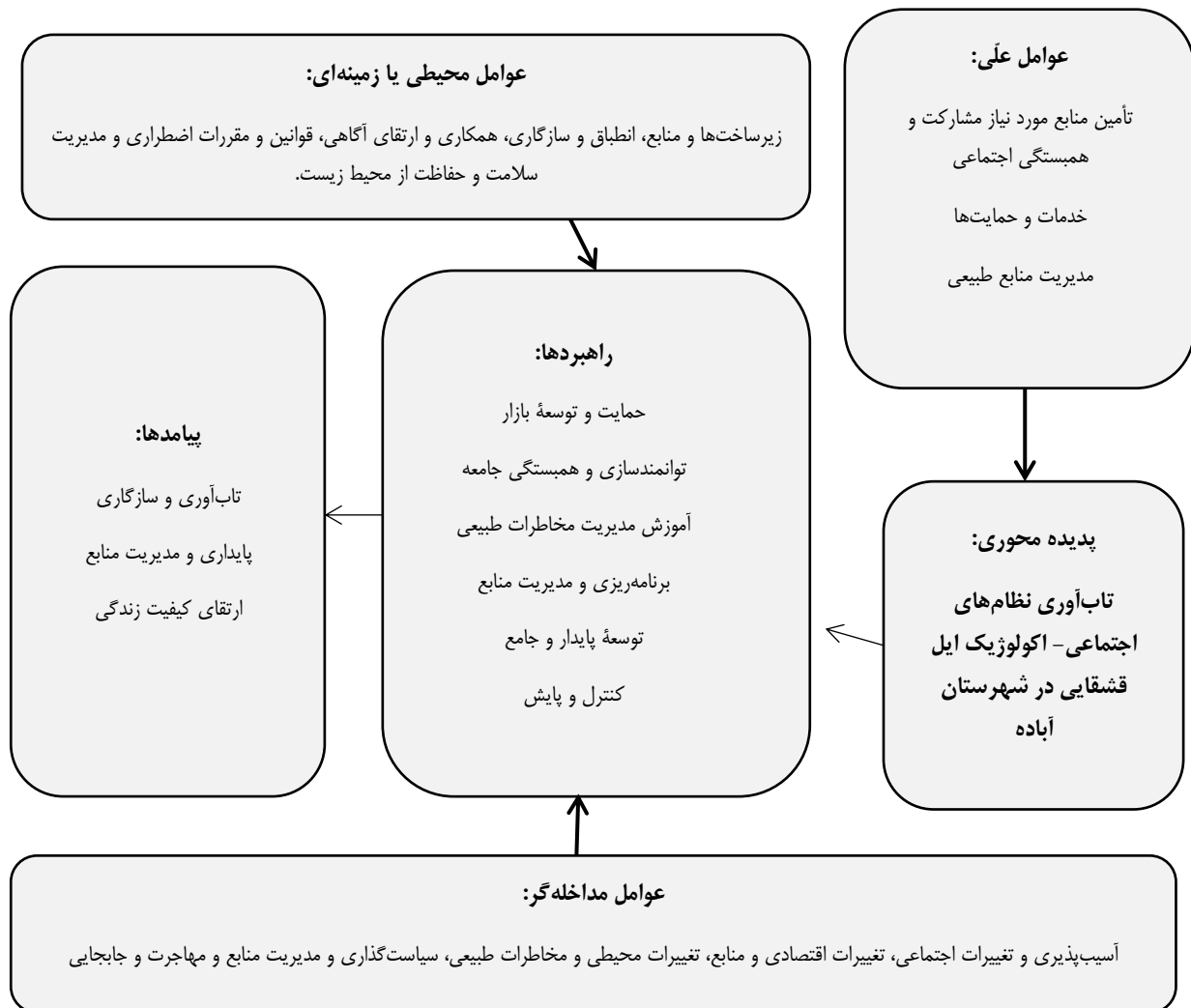
جدول ۴. کدهای انتخابی شناسایی شده مرتبط با راهبردها

کدهای انتخابی	کدهای محوری
۱. حمایت و توسعه بازار	۱. حمایت‌های دولتی و مالی ۲. تقویت بازار محلی
۲. توانمندسازی و همبستگی جامعه	۳. مشارکت و توانمندسازی جامعه ۴. تقویت همبستگی اجتماعی
۳. آموزش مدیریت مخاطرات طبیعی	۵. آموزش و آگاهی بخشی ۶. مدیریت مخاطرات طبیعی و آمادگی
۴. برنامه‌ریزی و مدیریت منابع	۷. برنامه‌ریزی و مدیریت منابع ۸. بهبود مدیریت منابع آب ۹. برنامه‌ریزی پایدار و تاب‌آور
۵. توسعه پایدار و جامع	۱۰. توسعه پایدار و فناوری ۱۱. توسعه زیرساخت‌ها ۱۲. توسعه گردشگری ۱۳. تنوع زیستی دامداری
۶. کنترل و پایش	۱۴. کنترل و پایش

پیامدها شامل پیامدهای مشهود و نامشهودی است که در اثر تاب‌آوری نظام‌های اجتماعی-اکولوژیک ایل قشقایی در شهرستان آباده برای فرد و جامعه ایجاد می‌شود (Kim & Kim, 2023). توضیحات مصاحبه به شناسایی کد باز انجامید. برخی از کدها که از نظر معنا و مفهوم مشابه و نزدیک به هم بودند، با یکدیگر ادغام شدند و در نهایت، ۹ محور برای عوامل علی شناسایی شد. سپس براساس دسته‌بندی کدهای محوری، سه کد انتخابی (تاب‌آوری و سازگاری، پایداری و مدیریت منابع و ارتقای کیفیت زندگی) برای پیامدها شناسایی شد. در جدول ۵ کدهای انتخابی پیامدهای مؤثر بر تاب‌آوری نظام‌های اجتماعی-اکولوژیک ایل قشقایی آورده شده است.

جدول ۵. کدهای انتخابی شناسایی شده مرتبط با پیامدها

کدهای انتخابی	کدهای محوری
۱. تاب‌آوری و سازگاری	۱. تاب‌آوری و سازگاری ۲. تقویت همبستگی اجتماعی ۳. کاهش فقر و آسیب‌پذیری
۲. پایداری و مدیریت منابع	۴. پایداری معیشت و اقتصادی ۵. مدیریت منابع طبیعی ۶. حفاظت از محیط زیست
۳. ارتقای کیفیت زندگی	۷. بهبود کیفیت زندگی ۸. حفظ و تقویت هویت فرهنگی و اجتماعی ۹. افزایش دانش و آگاهی



شکل ۲. مدل مفهومی تاب‌آوری نظام‌های اجتماعی-اکولوژیک ایل قشقایی در شهرستان آباده

با انجام گرفتن ۱۵ مصاحبه، از کدهای باز شناسایی شده، ۵۶ کد محوری و ۲۳ کد انتخابی شناسایی شد و در نهایت با دسته‌بندی عوامل پنج‌گانه رویکرد سیستماتیک در نظریه اشتراوس و کوربین در به‌کارگیری روش تحقیق کیفی داده‌بنیاد، مدل مفهومی تاب‌آوری نظام‌های اجتماعی-اکولوژیک ایل قشقایی ارائه شد. با توجه به یافته‌های پژوهش و ارائه الگو، نوآوری پژوهش حاضر نسبت به پژوهش‌های پیشین در طراحی الگو با استفاده از روش داده‌بنیاد و نظریه اشتراوس و کوربین و شناسایی عوامل پنج‌گانه تاب‌آوری نظام‌های اجتماعی-اکولوژیک ایل قشقایی به‌منزله پدیده محوری است. همچنین انجام مصاحبه‌ها در گردآوری داده‌ها منوط به تأیید استادان صاحب‌نظر در حوزه نظام‌های اجتماعی-اکولوژیک ایل قشقایی خاص منطقه شهرستان آباده بوده است که یافته‌های پژوهش از نظر جامعه تحت بررسی نسبت به پژوهش‌های پیشین، خاص این حوزه است.

۴. بحث و نتیجه‌گیری

همان‌گونه که در قسمت‌های قبل اشاره شد، هدف اصلی این تحقیق طراحی مدل مفهومی تاب‌آوری نظام‌های اجتماعی-اکولوژیک و اهداف فرعی، شناسایی شرایط علی، شرایط زمینه‌ای، عوامل مداخله‌گر، راهبردها و پیامدهای تاب‌آوری نظام‌های اجتماعی-اکولوژیک ایل قشقایی در شهرستان آباده بوده است که در قسمت نتایج به آنها پاسخ داده شده است. بدین منظور در این بخش ابتدا درباره هر یک از نتایج به‌دست‌آمده بحث و نتیجه‌گیری شد. در ادامه، راهکارها و پیشنهادهایی برای افراد فعال در

حوزه نظام‌های اجتماعی- اکولوژیک ایل قشقایی ارائه شد. این راهکارها براساس مدل به‌دست‌آمده پیشنهاد شد. همچنین محدودیت‌های این تحقیق در این فصل تشریح شد.

۴-۱. نتیجه‌گیری بر مبنای یافته‌های پژوهش

عوامل علی‌تاب‌آوری نظام‌های اجتماعی- اکولوژیک ایل قشقایی نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که عوامل علی مؤثر بر تاب‌آوری نظام‌های اجتماعی- اکولوژیک ایل قشقایی شامل چهار کد انتخابی اصلی است:

۱. تأمین منابع لازم؛

۲. مشارکت و همبستگی اجتماعی؛

۳. خدمات و حمایت‌ها؛

۴. مدیریت منابع طبیعی.

این یافته‌ها با نتایج پژوهش‌های پیشین در زمینه تاب‌آوری نظام‌های اجتماعی- اکولوژیک همسو است. برای مثال مهرابی و همکاران (۲۰۲۲) حفظ و تقویت وضعیت اکوسیستم را که هم‌راستا با تأمین منابع لازم و مدیریت منابع طبیعی است از ارکان اصلی تاب‌آوری نظام‌های اجتماعی- اکولوژیک می‌دانند. در نتیجه برای افزایش تاب‌آوری نظام‌های اجتماعی- اکولوژیک ایل قشقایی، باید همزمان به ارتقای این چهار عامل اصلی پرداخت. این کار مستلزم همکاری و هماهنگی نهادهای دولتی، سازمان‌های مردم‌نهاد و خود جوامع محلی است. با اتخاذ رویکردی جامع و مشارکتی می‌توان گام‌های مؤثری در زمینه تقویت تاب‌آوری این نظام‌ها برداشت و از این طریق، پایداری معیشت و محیط زیست ایل قشقایی را تضمین کرد.

۴-۲. عوامل زمینه‌ای تاب‌آوری نظام‌های اجتماعی- اکولوژیک ایل قشقایی

۱. زیرساخت‌ها و منابع؛

۲. انطباق و سازگاری؛

۳. همکاری و ارتقای آگاهی؛

۴. قوانین و مقررات اضطراری؛

۵. مدیریت سلامت و حفاظت از محیط زیست.

نتایج پژوهش نشان می‌دهد که چهار عامل اصلی شامل تأمین منابع، مشارکت اجتماعی، خدمات و حمایت‌ها و مدیریت منابع طبیعی، به‌طور مستقیم بر تاب‌آوری نظام‌های اجتماعی- اکولوژیک ایل قشقایی تأثیرگذارند. این یافته‌ها با نتایج پژوهش‌های پیشین از جمله صبحی و همکاران (۲۰۱۸)، در زمینه اهمیت مدیریت منابع طبیعی و حفظ اکوسیستم‌ها همسو است. برای افزایش تاب‌آوری، باید همزمان به ارتقای این چهار عامل اصلی پرداخته شود. این امر مستلزم همکاری و هماهنگی نهادهای مختلف و جامعه محلی است. با اتخاذ رویکردی جامع و مشارکتی، می‌توان گام‌های مؤثری برای تقویت تاب‌آوری این نظام‌ها برداشت و از این طریق، پایداری معیشت و محیط زیست ایل قشقایی را تضمین کرد.

۴-۳. عوامل مداخله‌گر تاب‌آوری نظام‌های اجتماعی- اکولوژیک ایل قشقایی

۱. آسیب‌پذیری و تغییرات اجتماعی؛

۲. تغییرات اقتصادی و منابع؛

۳. تغییرات محیطی و مخاطرات طبیعی؛

۴. سیاست‌گذاری؛

۵. مدیریت منابع و مهاجرت و جابه‌جایی.

براساس نتایج به‌دست‌آمده، عوامل مداخله‌گر تاب‌آوری نظام‌های اجتماعی-اکولوژیک ایل قشقایی را می‌توان در پنج محور اصلی شامل آسیب‌پذیری و تغییرات اجتماعی، تغییرات اقتصادی و منابع، تغییرات محیطی و مخاطرات طبیعی، سیاست‌گذاری و مدیریت منابع و مهاجرت و جابه‌جایی خلاصه کرد. این نتایج با برخی پژوهش‌های پیشین از جمله کلمنت و همکاران (۲۰۲۴) که تغییرات اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی را از عوامل مداخله‌گر در نظام‌های اجتماعی-اکولوژیک تلقی کرده است، همسو و هم‌راستا است. این عوامل به‌طور مستقیم و غیرمستقیم بر تاب‌آوری نظام‌های اجتماعی-اکولوژیک ایل قشقایی تأثیرگذار بوده‌اند. بررسی دقیق‌تر این عوامل و چگونگی اثرگذاری آنها می‌تواند زمینه‌ساز طراحی راهکارهای مناسب برای افزایش تاب‌آوری این نظام‌ها باشد.

۴-۴. راهبردهای تاب‌آوری نظام‌های اجتماعی-اکولوژیک ایل قشقایی

حمایت و توسعه بازار؛

توانمندسازی و همبستگی جامعه؛

آموزش مدیریت مخاطرات طبیعی؛

برنامه‌ریزی و مدیریت منابع؛

توسعه پایدار و جامع؛

کنترل و پایش.

براساس نتایج پژوهش حمایت و توسعه بازار، توانمندسازی و همبستگی جامعه، آموزش مدیریت مخاطرات طبیعی، برنامه‌ریزی و مدیریت منابع، توسعه پایدار و جامع و کنترل و پایش هستند. نتایج تحقیق حاضر با برخی پژوهش‌های پیشین همسو است. برای مثال حسین و همکاران (۲۰۲۴) بر این نکته تأکید دارند که خطرهای ناشی از تغییرات آب‌وهوایی می‌تواند تأثیرات منفی بر تاب‌آوری این نظام‌ها داشته باشد. همچنین کاپلان و همکاران (۲۰۲۴) نقش نظارت و پایش را در تقویت تاب‌آوری نظام‌های اجتماعی-اکولوژیک بسیار حائز اهمیت می‌دانند؛ بنابراین اجرای این راهبردها می‌تواند به افزایش تاب‌آوری ایل قشقایی و دیگر جوامع مشابه کمک کند. این راهبردها به‌صورت یکپارچه و با مشارکت ساکنان محلی، دولت و سازمان‌های مردم‌نهاد باید اجرا شوند تا بتوان به تاب‌آوری پایدار نظام‌های اجتماعی-اکولوژیک ایل قشقایی دست یافت.

۴-۵. پیامدهای تاب‌آوری نظام‌های اجتماعی-اکولوژیک ایل قشقایی

تاب‌آوری و سازگاری؛

پایداری و مدیریت منابع؛

ارتقای کیفیت زندگی.

براساس نتایج پژوهش، تاب‌آوری نظام‌های اجتماعی-اکولوژیک ایل قشقایی پیامدهایی از جمله تاب‌آوری و سازگاری، پایداری و مدیریت منابع و ارتقای کیفیت زندگی را در پی دارد. این نتایج با برخی پژوهش‌ها مانند تحقیق بابایی و همکاران (۲۰۲۴) همسو است. در مجموع، تاب‌آوری نظام‌های اجتماعی-اکولوژیک ایل قشقایی، نتیجه تعامل پویای جوامع عشایری با محیط زیست طی قرن‌هاست که به توسعه دانش بومی در راستای الگوهای پایدار زیستی منجر شده است.

نتیجه‌گیری کلی این تحقیق براساس طراحی مدل مفهومی تاب‌آوری نظام‌های اجتماعی-اکولوژیک ایل قشقایی نشان می‌دهد که تاب‌آوری این نظام‌ها به‌شدت تحت تأثیر عوامل علی، زمینه‌ای و مداخله‌گر قرار دارد. عوامل علی شامل تأمین منابع، مشارکت اجتماعی، خدمات و حمایت‌ها و مدیریت منابع طبیعی، ارکان اصلی تاب‌آوری شناخته شده‌اند. این یافته‌ها بر ضرورت همکاری بین نهادهای دولتی، سازمان‌های مردم‌نهاد و جوامع محلی برای تقویت این عوامل تأکید دارد. عوامل زمینه‌ای مانند زیرساخت‌ها، انطباق و سازگاری و قوانین و مقررات اضطراری نیز عوامل مؤثر در تاب‌آوری نظام‌ها هستند. این عوامل نیازمند توجه و تقویت همزمان هستند تا بتوان به پایداری معیشت و محیط زیست ایل قشقایی دست یافت. عوامل مداخله‌گر شامل آسیب‌پذیری، تغییرات اجتماعی و اقتصادی و مخاطرات طبیعی، بر تاب‌آوری تأثیرگذارند و بررسی دقیق‌تر این عوامل می‌تواند به

طراحی راهکارهای مناسب برای افزایش تاب‌آوری کمک کند. راهبردهای پیشنهادی شامل حمایت و توسعه بازار، توانمندسازی جامعه، آموزش مدیریت مخاطرات طبیعی و برنامه‌ریزی منابع است. این راهبردها باید به صورت یکپارچه و با مشارکت ساکنان محلی و نهادها اجرا شوند. در نهایت، پیامدهای مثبت تاب‌آوری شامل سازگاری، پایداری و ارتقای کیفیت زندگی، نشان‌دهنده تعامل پویای جوامع عشایری با محیط زیست و توسعه دانش بومی در راستای الگوهای پایدار زیستی است. این تحقیق بر اهمیت رویکردهای جامع و مشارکتی در تقویت تاب‌آوری نظام‌های اجتماعی-اکولوژیک تأکید می‌کند.

پیشنهادها

۱. تقویت تاب‌آوری نظام‌های اجتماعی-اکولوژیک: پیشنهاد می‌شود برای افزایش تاب‌آوری نظام‌های اجتماعی-اکولوژیک ایل قشقایی، برنامه‌های آموزشی و توانمندسازی برای جوامع محلی طراحی و اجرا شود. این برنامه‌ها می‌توانند شامل آموزش‌های مرتبط با مدیریت پایدار منابع طبیعی و استفاده بهینه از آنها باشند؛
۲. توسعه مدل‌های پایدار: ایجاد و اجرای مدل‌های پایدار اقتصادی و اجتماعی که به حفظ تعادل بین نیازهای انسانی و ظرفیت‌های اکولوژیکی کمک کند از دیگر پیشنهادهاست. این مدل‌ها باید با در نظر گرفتن شرایط محلی و نیازهای خاص جامعه طراحی شوند.
۳. تحقیقات آینده: تحقیقات بیشتر در زمینه تاب‌آوری نظام‌های اجتماعی-اکولوژیک در دیگر مناطق مشابه و مقایسه نتایج با ایل قشقایی می‌تواند به درک بهتر چالش‌ها و فرصت‌ها کمک کند. این تحقیقات باید به بررسی عوامل مؤثر بر تاب‌آوری و راهکارهای بهبود آن بپردازند.

محدودیت‌ها

۱. محدودیت‌های جغرافیایی: تحقیق تنها بر ایل قشقایی در شهرستان آباده متمرکز شده است و نتایج ممکن است به مناطق یا ایلات دیگر تعمیم‌پذیر نباشد؛
 ۲. داده‌های کیفی: استفاده از داده‌های کیفی و مصاحبه‌ها ممکن است تحت تأثیر سوگیری‌های فردی و فرهنگی قرار گیرد؛ بنابراین نتایج باید با احتیاط تفسیر شوند؛
 ۳. کمبود منابع: دسترسی نداشتن به منابع کافی برای بررسی جامع‌تر و عمیق‌تر تاب‌آوری نظام‌های اجتماعی-اکولوژیک می‌تواند به محدودیت‌هایی در تحلیل و تبیین نتایج منجر شود.
- این پیشنهادها و محدودیت‌ها را می‌توان به عنوان راهنمایی برای پژوهشگران و تصمیم‌گیرندگان در زمینه بهبود تاب‌آوری و مدیریت پایدار منابع در جوامع عشایری به کار گرفت.

تقدیر و تشکر

این پژوهش با حمایت‌های مالی و علمی مرکز تحقیقات حکمرانی منابع طبیعی دانشگاه تهران به انجام رسیده است. لذا نویسندگان از حمایت‌های این مرکز کمال تشکر و قدردانی را دارند.

References

- Aghaii, B. (2014). Geographical and archaeological context of full-time pastoralists in South Zagros. *Anthropology Journal*, 13(23), 13-55. <https://doi.org/10.1001/1.17352096.1394.13.23.1.5>. (In Persian).
- Botequilha-Leitão, A., & Díaz-Varela, E. R. (2020). Performance Based Planning of complex urban social-ecological systems: The quest for sustainability through the promotion of resilience. *Sustainable Cities and Society*, 56, 102089. <https://doi.org/10.1016/j.scs.2020.102089>.
- Caplan, T. R., Inaho, B., Yarrao, M., Pile, J., Milczarek, M., & McKenna, C. (2024). Applying resilience thinking to rehabilitating a novel social-ecological system: A case study from the lower Ok Tedi, Papua New Guinea. In *Resilience and Riverine Landscapes* (pp. 593-626). Elsevier. <https://doi.org/10.1016/B978-0-323-91716-2.00024-8>.
- Clement, S., Jozaei, J., Mitchell, M., Allen, C. R., & Garmestani, A. S. (2024). How resilience is framed matters for governance of coastal social-ecological systems. *Environmental Policy and Governance*, 34(1), 65-76. <https://doi.org/10.1002/eet.2056>.
- Ebrahimi, F., Moghadasin, M., Afrooz, G., & Vakili, S. (2024). Presenting a Conceptual Model Based on Cognitive Components and Personality Traits Affecting Entrepreneurial Competence through Document Analysis. *Journal of Adolescent and Youth Psychological Studies (JAYPS)*, 5(2), 114-122. <https://doi.org/10.61838/kman.jayps.5.2.13>.
- Everard, M. (2020). Managing socio-ecological systems: who, what and how much? The case of the Banas river, Rajasthan, India. *Current Opinion in Environmental Sustainability*, 44, 16-25. <https://doi.org/10.1016/j.cosust.2020.03.004>.
- Haji Naseri, S. & Yazdan Panah, M. (2021). Sociological-institutional explanation of nomadic education in Iran: A case study of Qashqai tribe. *Politics Quarterly*, 51(2), 460-435. <https://doi.org/10.22059/jpq.2021.83354>. (In Persian).
- Henriksen, M. G., Englander, M., & Nordgaard, J. (2022). Methods of data collection in psychopathology: the role of semi-structured, phenomenological interviews. *Phenomenology and the Cognitive Sciences*, 21(1), 9-30. <https://doi.org/10.1007/s11097-021-09730-5>.
- Horcea-Milcu, A. I., Martín-López, B., Lam, D. P., & Lang, D. J. (2020). Research pathways to foster transformation: linking sustainability science and social-ecological systems research. *Ecology & Society*, 25(1). <https://doi.org/10.5751/ES-11332-250113>.
- Hossain, M. S., Basak, S. M., Amin, M. N., Anderson, C. C., Cremin, E., & Renaud, F. G. (2024). Social-ecological systems approach for adaptation to climate change. *Sustainable Development*, 32(3), 2766-2778. <https://doi.org/10.1002/sd.2801>.
- Huggins, X., Gleeson, T., Castilla-Rho, J., Holley, C., Re, V., & Famiglietti, J. S. (2023). Groundwater Connections and Sustainability in Social-Ecological Systems. *Ground water*, 61(4), 463-478. <https://doi.org/10.1111/gwat.13305>.
- Kim, J. S., & Kim, H. R. (2023). Perception and Educational Needs of Developmentally Supportive Care At-Home for Parents of Pre-Term Newborns. *Healthcare (Basel, Switzerland)*, 11(12), 1700. <https://doi.org/10.3390/healthcare11121700>.
- Kokabi Siuoki, F., Hamidi, F., & Fakouri HajiYar, H. (2023). Presenting a paradigm model explaining marital satisfaction in Iranian blended family. *Shenakht Journal of Psychology and Psychiatry*, 10(1), 59-74. <http://dx.doi.org/10.32598/shenakht.10.1.59>. (In Persian).
- Kurtaslan, H., & Güleken, Ü. E. (2024). Rehabilitation of Individuals with Special Educational Needs through Music: An Accreditation Model Proposal. *Behavioral Sciences*, 14(4), 329. <https://doi.org/10.3390/bs14040329>.
- Leyva Ollivier, M. E., Newton, A., & Kelsey, H. (2024). Assessment of the Chesapeake Bay watershed socio-ecological system through the Circles of Coastal Sustainability framework. *Frontiers in Water*, 6, 1269717. <https://doi.org/10.3389/frwa.2024.1269717>.
- Mehrabi, Sh. Yazdani, M. & Ghorbani, M. (2022). Analysis of the place of the concept of resilience of socio-ecological systems in the environmental hazards of Chaharmahal and Bakhtiari province. *Pasture and watershed scientific-research journal*, 75(1), 137-152. <https://doi.org/10.22059/jrwm.2021.292210.1432>. (In Persian).
- Ostrom E. (2009). A general framework for analyzing sustainability of social-ecological systems. *Science (New York, N.Y.)*, 325(5939), 419-422. <https://doi.org/10.1126/science.1172133>.
- Paz, D. B., Henderson, K., & Loreau, M. (2020). Agricultural land use and the sustainability of social-ecological systems. *Ecological modelling*, 437, 109312. <https://doi.org/10.1016/j.ecolmodel.2020.109312>.
- Rahaman, A., Abd Karim, Z., Nadzalan, A. M., & Akbar, A. (2024). Challenges and issues encountered by elite coaches in developing student-athletes at Malaysian sports schools. *Retos: nuevas tendencias en educación física, deporte y recreación*, (56), 797-809. <https://doi.org/10.47197/retos.v56.104742>.

- Sabohi, R. Barani, H. Khodaqoli, M. Abedi Sarostani, A. & Tahmasabi, A. (2022). Understanding and adaptability of nomads to the change of climatic cities of Semiram region (case study: Qashqai nomads). *Iran Rangeland and Desert Research*, 25(2), 438-453. <https://doi.org/10.22092/ijrdr.2018.116854>. (In Persian).
- Sahebazar, D., Ganjina, H., Nasirzad, M., & Hazrati, M. (2023). Designing a Development Model for Agile Process Implementation Policies Based on Social Capital in the Banking System: A Grounded Theory Study. *International Journal of Innovation Management and Organizational Behavior (IJIMOB)*, 3(2), 80-88. <https://doi.org/10.61838/kman.ijimob.3.2.10>.
- Warsi, H. & Sedaghat Kish, M. (1403). Investigating the price and housing market in Abadeh city. *Geography (Scientific Quarterly of the Iranian Geographical Society)*, 22(80), 39-53. <https://doi.org/10.22034/iga.2024.710598>. (In Persian).
- Yazdani, M. Mehrabi, Sh. & Ghorbani, M. (1401). Evaluating the resilience of the socio-ecological system against the reduction of available water (case study: Harchegan village). *Crisis Management*, 11(1), 67-80. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.23453915.1401.11.1.4.1>. (In Persian).